

Д36

4012-р

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

Дерман Ліля Миколаївна

УДК 130.2:316.728(043.3)

**КУЛЬТУРОГЕНЕЗ ТІЛЕСНИХ ПРАКТИК МОДИ:
ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ**

Спеціальність 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2015

НБ НПУ ім. М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі дизайну та реклами Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор
Легенький Юрій Григорович,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
завідувач кафедри дизайну та реклами.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук,
Павлова Олена Юріївна,
професор кафедри етики,
естетики, культурології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка;

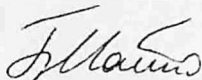
кандидат філософських наук,
Препотенська Марина Петрівна,
доцент кафедри філософії
Національного технічного університету
України «Київський політехнічний інститут».

Захист відбудеться 3 червня 2015 року о 14:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.13 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 30 квітня 2015 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б.К. Матюшко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність проблеми дослідження. Стан осмислення проблемного поля культуротворчості моди визначається глобалізацією як провідним фактором сучасної культури. Мода потребує визначення у декількох вимірах: соціологічному, антропологічному, культурно-історичному. Це загальна універсальна категорія культури та людського існування. Актуальність дослідження тілесних практик моди полягає в тому, що тіло людини виступає універсальною константою формотворення одягу, що проходить через усі реалії універсуму моди.

Важливо відзначити два виміри тілесних практик моди: родовий, у якому тіло розуміється як родова приналежність людини (рід конститує себе в безмежному просторі та часі культури), а також – особистісний, де визначаються конкретні характеристики тіла як флеш-іміджу.

Сучасна людина все більше усвідомлює проблему укорінення людини в світі, тому піклується про влаштування свого буття. Соціально-філософський аналіз “присутності” людини в світі передбачає осмислення моди як каталізатора для створення гармонійного простору.

Утім необхідність філософсько-антропологічного аналізу культурогенезу тілесних практик моди зумовлена істотною трансформацією предметного світу людини. Глобалізація передбачає формування нового дискурсу феномена моди, який має певне когнітивне й практичне значення.

Роль дизайну як чинника гармонізації навколишнього середовища залишається практично не висвітленою до останньої третини ХХ століття.

Малодослідженими є філософські, соціокультурні засади моди. Комплекс проектних інновацій у моді та дизайні одягу складно зрозуміти без культурологічної реконструкції процесів, які відбулися в культурі, починаючи від моди архаїчних цивілізацій до постмодернізму. В основі деконструкції як гіперкритичного підходу щодо проектування одягу лежать переважно культурологічні засади. Вівьєн Вествуд, Джон Гальяно, Іссей Міяке, Рей Кавакубо – дизайнери одягу, які трансформуючи норми тілесності в костюмі, активно використовують культурні кліше, формульні ознаки тілесних імплікацій, починаючи з давніх цивілізацій, античності, Середньовіччя до Нового та Новітнього часу, досягають креативних трансформацій у сучасному світі моди.

Запозичення формальних прийомів та флеш-іміджів від провідних західних модельєрів, яке спостерігалось в пострадянському просторі дизайну одягу, призводить до втрати національної самобутності. Отже, дизайн одягу пов'язаний з удосконаленням і наслідуванням формотворчих настанов, які вимагають нових розробок у сфері антропологічних ознак образного створення цілісності в костюмі. Антропологічні виміри моди дизайну одягу дістали висвітлення в роботах Ю.Андруховича, Р.Барта, Ж.Бодрійяра, Р.Захаржевської, І.Кона, Г.Куц, Ю.Легенького, А.Лосева, М.Фуко, О.Шандренко. Це стосується

філософсько-антропологічних, соціокультурних, естетичних та мистецьких експлікацій ідеалів, образів, норм тілесності як передумови проектування одягу.

Зокрема, на увагу заслуговують і роботи вітчизняних дослідників, які переймалися проблемами тілесності у соціокультурному вимірі. Серед них: Є.Бистрицький, О.Білий, Т.Голіченко, А.Єрмоленко, О.Кисельова.

Методологічно важливими є праці українських дослідників О.Гомілко, Ю.Доброносова, Г.Ковадло, С.Крилової, С.Кримського, В.Кулініченка, В.Малахова, В.Осіпова, В.Подороги, М.Поповича, Л.Ткаченко, Н.Хамітова, В.Чешко, присвячені філософському осмисленню феномена тілесності.

У дослідженні розглядаються соціальні, культурні й філософські аспекти моди в доробках: А.Гофмана, М.Грусмана, С.Гуцола, М.Еліаде, Ш.Зелінг, М.Килошенко, А.Коневої, Л.Петрова, В.Плахова, Л.Сведсена, В.Толстих, М.Топалова, А.Ятіної.

Екологічні аспекти моди у філософському, культурологічному і соціологічному розрізі досліджували: Дж.Гібсон, Л.Глазичев, Д.Єрмілова, О.Козлова, Д.Ліхачов, І.Мазур, О.Орлова, Дж.Сміт, В.Хесле

Сучасна культура характеризується динамічним розвитком тілесно орієнтованих соціокультурних практик. Без сумніву, що людина переймалася своїм тілом у всі часи, проте сьогодні це питання привертає до себе все більшу увагу та стає ключовою проблемою. Адже за умов різноманітно розроблених концепцій щодо сприйняття й усвідомлення власного „Я” ці питання мають першочергове значення. Актуальність тілесних практик моди підтверджується індивідуальністю в сучасному просторі моди.

Отже, актуальність проблеми дослідження визначається загальнокультурною ситуацією діалогу культур, глобалізаційними процесами, потребами аналізу принципів формотворення одягу в контексті проектної діяльності дизайнерів одягу, іміджмейкерів модельного бізнесу тощо.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане в межах тематичного плану науково-дослідної роботи Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова „Дослідження проблем гуманітарних наук”, а також відповідно планів наукової роботи кафедри дизайну та реклами Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, відповідає науковій темі кафедри „Актуальні проблеми дизайну, реклами, моди, архітектури в контексті культурологічних та антропологічних досліджень”. Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 6 від 29 січня 2015 року).

Об'єктом дисертаційного дослідження є тілесні практики моди в соціокультурній та історичній динаміці.

Предметом дисертаційного дослідження виступає генеза модних інновацій як феномен тілесних експлікацій практик культури.

Мета дослідження полягає у розробці філософсько-антропологічних експлікацій культурогенезу тілесних практики моди у світовій культурі.

Відповідно до поставленої мети, **завданнями** дослідження є:

- здійснити аналіз історіографії проблеми, що стосується визначення проблематики культурогенезу тілесних практик моди у світовій культурі;
- розробити системний аналіз антропологічних вимірів моди та дизайну одягу XX століття як феномена культуротворення;
- створити експлікацію естетичних детермінант трансформації тілесних практик моди в контексті формування висхідних регулятивів масової культури та проектної діяльності дизайнерів одягу;
- виявити й розглянути антропологічні, культурні, екзистенційні, естетичні, художні інтенції модних інновацій сучасності;
- визначити специфіку становлення й розвитку дизайну як духовно-практичного феномена в інформаційно-культурному специфічному просторі;
- дослідити соматичний аспект формотворення костюма в контексті парадигми тілесності;
- уточнити поняття „тілесні практики”, „тілесна схема”, „тілесний образ”, „флеш-імідж” в контексті модних інновацій та дизайну одягу.

Теоретико-методологічні засади дослідження. У дослідженні були використані такі загальнонаукові методи: аналіз та синтез, індукція, дедукція та аналогія, узагальнення, ідеалізація та формалізація. Провідним принципом дослідження виступає сходження від абстрактного до конкретного.

Також було застосовано методи, які найбільше допомогли в дослідженні. Серед них аналітичний (для огляду філософсько-антропологічного та культурно-історичного матеріалу при визначенні теоретичних і методологічних основ дослідження). Системний і полісистемний підходи, що допомагають визначити феномен моди як складову різних систем: соціологічних, психологічних, естетичних, мистецьких, побутових та ін. Компаративістський підхід дозволяє провести порівняльний аналіз моди різних культур.

Застосовуються такі філософські методи як трансцендентальний, феноменологічний та діалектичний, згідно з якими будь-яке явище аналізується в процесі змін та розвитку. Трансцендентальний метод відповідає на питання, як можливий феномен модності в тій чи іншій культурі. Феноменологічний метод допомагає дослідити й проаналізувати можливість виявлення в конкретній ситуації культуротворення. Діалектичний метод допомагає визначити, як модне стає немодним та втрачає свій естетичний потенціал.

У роботі використовується модельно-реконструктивний та порівняльний методи, що дозволяють визначити специфіку модних інновацій тієї чи іншої доби в історичному, соціокультурному та філософському дискурсах. Зокрема застосовується метод прогностичної екстраполяції та нових припущень, стратегій формотворення, що допомагає отримати потрібні результати дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вперше визначено філософсько-антропологічний аспект проектних стратегій дизайну одягу та формотворчих настанов модних інновацій в контексті тілесних практик моди. Вона розкривається в наступних положеннях, що виносяться на захист.

Уперше:

- здійснено полісистемний аналіз культурогенезу та еволюції тілесних практик моди у світовій культурі. На обширному матеріалі культурно-історичної генеалогії моди досліджена генеза та походження таких складових тілесних практик моди як світоглядні концепти, екзистенційні виміри, естетичні ознаки тіла людини в контексті соціалізації, дисциплінарних практик, репресивних механізмів культуротворення;

- визначена тілесна ейдетика моди архаїчних цивілізацій (охарактеризовано феномен модності у космологічному вимірі), трансгресивні механізми, що характерні для Нового та Новітнього часу;

- виокремлено тілесні практики моди як певні регулятиви бачення дизайну одягу в системі речовинного опосередкування естетичних відносин моди;

- охарактеризовано стратегії риторичного аналізу та проектування одягу в контексті образних трансформацій костюма;

- одяг і мода представлені як феномен етнодизайну в контексті екології культури в цілому, завдяки чому тіло як натуральна антропологічна конфігурація, містичне тіло, ознака самоздійснення людини стає актуальним принципом бачення та реконструювання формотворчості у вимірі всесвітньої культури;

- розкрито взаємозв'язок дизайнерських стратегій формотворення з філософсько-антропологічними аспектами доби;

- проаналізовано полісемантичний простір концепцій проектування в контексті тілесних практик моди у світовій культурі;

- проектна діяльність дизайнерів експлікована як соціокультурна практика у мультикультурному та екологічному аспектах, визначена в контексті естетичних детермінант. Це свідчить про формування специфічного простору дизайнерської естетики, що охоплюється такими категоріями, як „брендинг“, „флеш-імідж“, „тілесні практики“, „комунікативна естетика“, „екокультура“ тощо;

Уточнені положення, що:

- дизайнерські проектні парадигми в контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів культуротворення набувають ознак симбіозу соціокультурних та тілесних практик;

- культурогенез моди у світовій культурі є підставою для формування цінностей масової культури як культури повсякдення та стає певною запорокою вироблення альтернативних стратегій експансії культурного глобалізму;

Дістали подальший розвиток:

- тенденція та перспективи розвитку соціокультурної діяльності в контексті практики дизайнерів одягу як фактор інтеграції та діалогу культур, що визначає ментальність та контекст мультикультурного простору масової культури;
- класифікація форм та функцій дизайну, зокрема евристична, онтологічна, феноменологічна, які зводяться до кореляції суб'єкта з моделями дизайнерської культури, сприяючи виявленню іманентної сутності дизайну;
- зміст концептів дизайн-процесу в соціокультурних та філософських вимірах, естетичні та етичні формоутворюючі чинники, націлені на виявлення специфіки дизайнерської діяльності.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що в дисертаційному дослідженні розкривається система тілесних практик моди та дизайнерської діяльності в контексті соціокультурних явищ світової цивілізації. Результати дослідження можуть бути використані для подальшої розробки проблеми, пов'язаної з вивченням проектної діяльності дизайнерів одягу. Отримані результати сприяють збагаченню категоріального апарату дизайну та створюють методологічні засади для ґрунтовного й розширеного дослідження дизайнерських практик та концепцій. Дають можливість виробленню нових підходів до інновацій та їх реалізацій в дизайнерських практиках.

Практичне значення наукового дослідження полягає в тому, що основні його результати впроваджено в практику викладання у Київському національному педагогічному університеті ім. М.П. Драгоманова за спеціальністю „дизайн одягу”.

Матеріали дослідження можуть бути використані для створення програм щодо трансформації педагогічної діяльності, зокрема у навчальних курсах фаху „дизайн”, „антропології моди”, „теорії та історії культури”, „естетики” тощо.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження обговорювались на семінарах, засіданнях кафедри дизайну та реклами Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Окремі положення й висновки були апробовані та знайшли своє відображення в доповідях на міжнародних, всеукраїнських наукових конференціях, а саме: Всеукраїнська науково-практична конференція „Духовна культура України: реалії та перспективи” (Рівне, 2010), Всеукраїнська науково-практична конференція „Культура і суспільство XXI століття: духовні, культурологічні, соціальні виміри” (Рівне, 2011), семінар у рамках V Міжнародного форуму „Дизайн як засіб комунікації” (Київ, 2012), Всеукраїнська науково-практична конференція „Проблеми розвитку дизайну в сучасній українській культурі” (Київ, 2014), Всеукраїнська науково-практична конференція студентів і молодих вчених „Мистецтво і дизайн: традиції, пошук, перспективи” (Київ, 2014).

Публікації. Основні ідеї та результати дослідження викладені в шести публікаціях, чотири з яких надруковані у фахових виданнях України з філософських наук, одна у виданні, яке входить до переліку міжнародних інформаційних і наукометричних баз, одна – у збірнику матеріалів міжнародної наукової конференції.

Структура дисертаційної роботи зумовлена її предметом та поставленими завданнями, відображаючи їх послідовне вирішення. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які включають у себе дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації складає 180 сторінок, з них 158 сторінки основного тексту. Список використаних джерел становить 22 сторінок і нараховує 247 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми, характеризується ступінь наукової розробки, доводиться актуальність та доцільність обраної проблеми. Формулюються мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження. Окреслюються методологічні основи й розкривається наукова новизна. Уточнюється теоретичне та практичне значення роботи, наводяться дані про апробацію результату дослідження.

У **першому розділі „Джерельна база і теоретико-методологічні засади дослідження культуругенезу тілесних практик моди”** надається історіографія проблеми та аспекти теоретико-методологічних засад дослідження. Тіло визначається як наскрізна константа в просторі світової культури. Поняття тілесної ідентичності характеризується як психологічне, філософське, культурологічне та формотворче явище. В роботі описується питання самоідентичності людини у контексті тілесних імплікацій моди.

Перший підрозділ „Історіографія проблеми” присвячений аналізу основних проблем моди та дизайнерських практик у філософському та соціокультурному аспектах. Поняття “дизайн” розглядається у контексті філософської антропології, а також в соціальному та культурному вимірах. Проаналізовано наукові підходи щодо визначення дизайну та культуругенезу тілесних практик моди. Висвітлюється категоріальний апарат моди.

Концепт „одяг” експлікується як планетарний феномен соціалізації людини та функціонально-утилітарне „оздоблення” її тіла. Костюм визначається як образна цілісність, ансамбль культурологічного зразка. Такий підхід спонукає до аналізу кореляцій моди та дизайну одягу, допомагає інтерпретувати концепт „тіло” як матеріальну субстанцію формотворення та як ідеальний взірць (тілесні схеми, тілесні образи, ідеали, флеш-іміджі). Це дає можливість запобігти натуралізму та утилітаризму в розумінні тілесності в моді та визначити її як соціокультурний феномен, що конкретизує антропологічні виміри формотворення костюма та дизайну одягу. Феномен тілесності в

соціокультурному та філософському осмисленні представлено в роботах М.Бахтіна, Ж.Дельоза, Л.Жарова, І.Кона, Г.Лессінга, Ф.Ніцше, Х.Плеснера, Л.Свендсена, М.Шелера, О.Шпенглера. Із точки зору екзистенціальних та феноменологічних концепцій буття аналогічне питання розглядали М.Гайдеггер, Е.Гофман, Е.Гуссерль, А.Камю, К.Ясперс. „Філософію нової тілесності” досліджували й описували Р.Барт, Ж.Дельоз.

Зокрема, у роботі висвітлюються проблеми тілесності в контексті соціалізації людини, за М. Фуко, який проаналізував репресивні механізми та дисциплінарні практики тіла, опрацював питання технологій презентації влади в культурі. Ця проблематика в деякій мірі розглядалася у роботах: В.Белла, Е.Гідденса, С.Зонтаг, Д.Міхеля, Ф.Саразіна, Ж.П. Сартра.

У роботі увага звертається на розробки, що торкаються тенденцій сучасної моди та реклами. Питання брендингу в моді постмодерну, рекламно-образні інсталяції вивчали М.Ковриженко, Н.Костилова, Н.Кляйн, О.Маркіна, К.Щербакова та ін. У кожній культурі існує певний симбіоз культурних практик, що культивується під впливом формування дисциплінарних практик та інших реалій щодо самовизначення ідеалу тілесності.

У **другому підрозділі „Понятійний апарат дослідження”** розглядає поняття і методи, за допомогою яких здійснювалося дослідження. Зокрема, даний розділ присвячений зверненню до метафізичних принципів тілесності, психологічних вимірів тілесних імплікацій моди. Ця реальність набуває світоглядних ознак під впливом космологічної реальності модного універсуму добі, даючи можливість спостерігати за людиною в планетарних обрядах, в межах всесвіту як частину буття людини, феномен культури. Утім, найчастіше тіло сприймається як організм. Віталізм тілесного самоздійснення людини стає найбільш уживаною та розгалуженою практикою „технологій себе”, за М.Фуко. Сучасна мода розглядається як складний комплекс культури, складова синтезу мистецтв, простір самоздійснення та самоідентифікації людини, як презентація інформаційних технологій тощо.

Над розробками соціокультурних засад антропологічного принципу працювали О.Гомілко, В.Даниленко та ін. Зокрема, одними з останніх робіт, що привернули увагу в ході дослідження, є праці Ю.Легенького, який розглядає моду як культурно-історичне явище. Особлива актуальність антропологічної проблематики моди та дизайну одягу полягає в реконструкції „схем тілесності” в українській культурі, що виявилось в певному ідеалі краси людини (Л.Шестопалова).

Зокрема, феномен тілесності вивчали: Л.Жарова, Н.Абрамова, І.Биховська, Л.Мальцева, Б.Маркова, М.Мерло-Понті, В.Подорога, М.Рикліна.

Категорія „образ” в моді вказує те, що це цілісність, яка осмислюється як певний космос, устрій, лад, норма віддзеркалюється в моді. В моді категорія „образ” пов’язана з категорією „ім’я”, що репрезентується в різноманітних іпостасях: бренд, лейбл, логотип, реклама тощо. Тому, помітна роль у

дослідженні належить і такому персоніфікатору інформації постмодерного світу, як бренд, що є однією із складових в індустрії моди в контексті глобальних комунікацій. Розглядається і номінація „тілесний стан”, якому у загальній категоріальній структурі модного універсуму відповідають культурні маски: міміка, зовнішній вигляд, рух, жест та ін.

У **третьому підрозділі „Тіло моди як соціалізація, дисциплінарні практики, репресивні механізми”** розглядається визначення сучасних культурних практик презентації моди.

Сучасна культура характеризується розвитком тілесно орієнтованих соціальних практик, у яких „тіло” стає однією з найактуальніших проблем у західному філософському дискурсі, на основі якого в кінці ХХ ст. виникла „філософія нової тілесності”. Функції тіла все частіше розглядаються не як природні, а як соціокультурні.

Досліджується також поняття самоідентичності людини, що є наскрізною константою моделювання одягу у сучасній світовій культурі. Це поняття характеризується як психологічне, культурологічне, формотворче явище. Себто, самоідентичність індивіда, в контексті тілесних практик виникає як самоздійснення людини в певному образі та просторі.

Кожна епоха диктує свої канони краси тіла, по-своєму проводить його соціалізацію, тому ставлення моди до тіла в процесі розвитку цивілізації складалося неоднозначно. Сучасний формотворчий імпульс надзвичайно гостро працює з жіночим костюмом, а маскулінінність чоловічого одягу втрачає свої пріоритети.

ХХІ століття демонструє взаємодію образів тілесності, костюма та моди. Тому тілесні практики розглядаються в контексті дизайнерської діяльності, зокрема, в моделюванні одягу. Дизайнери акцентують увагу не на створенні антропоцентричного костюма, а на проектуванні космоцентричного образу-мікс, який змінюється у процесі взаємодії з навколишнім середовищем. Деякі модельєри зосереджуються на трансформаціях форм тіла, створюють загадкові деформовані образи. Природні форми тіла приховуються костюмом, перетворюючи фігуру на протилежність ідеалу краси та природності в цілому. Такий простір формоутворень в одязі називають „альтернативним тілом”. Українські дослідники О.Боряк, М.Маєрчик, О.Гомілко, Ю.Легенький говорять про „еталонне” тіло, що вважається найбільш впливовим і соціально привабливим.

Соціалізація публіки, її дисциплінування, а також всі репресивні механізми, під впливом інформаційних технологій відображають дух часу, змінюючи „золоту клітку” моди на яскраве видовище. Тіло моди в першу чергу пов’язують із високою модою – мистецтвом пошиття, краєцтва в культурному, естетичному та мистецькому обріїх. Висока мода – це надзвичайно консервативна реальність формотворення, що виникає на межі ХІХ – ХХ століть, а в ХХІ столітті набуває новітніх культуроморфних ознак. Зовнішні пріоритети моди пов’язані з альтмодою, яка представлена в костюмах класу

люкс, комплексом чоловічого та жіночого вбрання, до яких відносять зачіски, макіяж, взуття, аксесуари, усе те, що дає можливість визнати образ як вивидище середовище за своїми формотворчими ознаками.

У **другому розділі „Соціокультурні експлікації тілесності в моді”** досліджена генеза конститутивних вимірів тілесності в моді.

У **першому підрозділі „Тілесна ейдетика моди архаїчних цивілізацій”** проведено аналіз становлення культурних констант тіла людини в архаїчних цивілізаціях. Важливо сказати, що мода як стихія, захоплення, космологія є певною мірою „мистецтвом” світового устрою, що як майстерність, уміння, творчість, свавілля є відомими вже в Давньому Єгипті. Канон існував, але мали місце й неканонічні зображення, які свідчили про людину-митця. Людина моди Давнього Єгипту не змінювалася протягом чотирьох тисячоліть, не мала тих особистісних детермінант, які ми можемо побачити в моді ХХ – ХХІ століття. Екзистенційний вимір моди існував завжди як внутрішнє переживання тілесної ідентичності людини та всесвіту.

Ювенальний код давньоєгипетської моди, коли людина після смерті проходить через шкіру шакала (священної собаки), зменшується, стає душею, а потім уже сідає в човен і разом і разом із сонячним немовлям перепливає по бурхливим хвилям небесного Нілу на божественні поля Іару, свідчить про те, що відбувається омолодження, ювеналізація людини після смерті.

Варто зазначити, що екзистенція існування в архаїчних культурах не була особистісним кодом, а тільки космологічним, планетарним, теологічним, родовим переживанням тілесності. Тіло людини та міф були єдиним цілим, тому не можна сказати, що тіло окремої людини раптом стає епіцентром формотворення.

Поруч із екзистенцією, „існуванням у собі” утворюється „існування в іншому”. Проблема „іншого” стає питанням Нового часу. Ця дилема була „помічена” навіть у Єгипті. Інша людина вже вимальовувалася на скелях доби палеоліту, де можна спостерігати прекрасні картини ритуального полювання на тварин. Естетичні ознаки моди продовжують бути міфологічними навіть у ХХІ столітті. Уся тілесна ейдетика архаїчних цивілізацій презентується вже в Давньому Єгипті як квітуча тілесність та цнотливість.

У **другому підрозділі „Космологічне та соборне тіло в моді античності та середньовіччя”** представлені переважно дескрипції естетичних та мистецьких конфігурацій моди зазначеного періоду. Тіло в античності – це рушійна, динамічна реальність, яка є елементом парадигми обміну, котра у свою чергу є головною конститутивною ознакою грецької інтерактивної цивілізації.

Із часом в античній культурі константний простір, який Платон означив як тілесне ядро матеріально-пластичного космосу набуває модифікаційних ознак. Драматургію давньогрецького рельєфу та пластики можна побачити у драпірувальному ансамблі одягу, це модифікація простих тілесних мас

визначається як оточення, охоплення. Давня Греція зберігає феміністичні засади формотворення як збереження первинного архаїчного коду, що свідчить про генетичну близькість до матриархату.

Поняття „космос” завжди використовували в розумінні лад, устрій, порядок як в архаїчних цивілізаціях, так і в культурі античності, де воно мало різне тлумачення. До цієї термінології додається антропоморфізм, за Платоном – це абсолютно однозначне визначення космосу як антропоморфної цілісності.

Це соборне тіло, зорієнтоване на споглядання, що розгортається як певний набір драпірувальних стратегій. Драпірування проходить від образу хітона до більш пізніх структур, що завершується римською тогою.

Середньовіччя додає одягу зовсім інших ознак: з'являється маскулітна цивілізація чоловіків, а також виявляється інший вимір формотворення – накладний одяг. На зміну драпірувальному одягу приходить накладний одяг, який має більш пригнічений вигляд форм, закріплених на тілі людини. Аналізуючи тілесні практики в моді Середньовіччя, звертаючись до витоків першозasad формотворення одягу, можна спостерігати, як змінюється системамодних інновацій. Засоби трансформації образності моди стають іншими.

У третьому підрозділі „Тілесні трансгресії в моді Нового та Новітнього часу” розкриті постмодерністські механізми трансформації моди.

У постмодерній культурі вже говорять не про тіло людини та тілесність, а про певний концепт „тіло моди”. Мода як модус, світоглядна константа, певна норма чи флеш-імідж має свої тілесні ознаки. Усі конфігурації тілесних трансформацій можна описати як певну метафору „тіло моди”. Це приблизно та ситуація, коли говорять про тіло Христове як церкву. Це містичне тіло, але тіло людини не є таким, воно набуває екзистенційного, естетичного та мистецького визначення. Сам механізм ідентичності є екзистенційним, але він зорієнтований на те, що відбувається тілесна гра та ейдетика образних інверсій „верху” та „низу”, „чоловічого” та „жіночого”.

Для визначення моди Нового та Новітнього часу використовується концепт „трансгресія”. Це термінологія постмодерного зразка, яка стає популярною на початку ХХ століття. Про трансгресію говорить М.Бахтін, який описує трансгресивну реальність естетичного акту як „входження” в іншу людину, спостерігаючи за її змінами з позиції глядача. У такому розумінні мода стає надзвичайно динамічною. „Трансгресія” й „транспозиція” в естетичному розумінні стають ознаками Нового та Новітнього часу .

Ця доба достатньо є драматичною в моді. По-перше, відбувається десоматизація суб'єкта культури універсуму моди. По-друге, самосвідомість модного актора як модерний принцип презентації людини стає домінують. У контексті Новітнього можна побачити гру статевих ознак, вишуканість, театральність тощо.

Отже, мода радикалізувалася внаслідок того, що відбувся перший онтологічний переворот, коли людина позбувається центру всесвіту. Виникає соціальний атомізм, який Новий час звів до абсолюту. Це явище не просто носій соціального характеру, а, передусім, зміна парадигми знаходження людини в світі. Людина Відродження – титан, що знаходиться в центрі світу, а в світорозумінні Нового часу – вже там не перебуває, вона стає маленькою людиною, атомом, який починає утворювати навколо себе простір моди.

У **третьому розділі „Флеш-імідж у формотворенні костюма та проектної діяльності дизайнерів одягу ХХ століття”** описані антропологічні виміри сучасної моди.

У **першому підрозділі „Екологічний дизайн в контексті модних інновацій та діяльності дизайнерів одягу ХХ – ХХІ століття”** досліджена генеза екологічної свідомості в моді.

Завдання цього підрозділу – визначити дисциплінарні практики моди в контексті метаекологічної проблематики. У соціумі людина не може існувати без одягу. Тому в контексті екодизайну з’являється вбрання людини, що локалізуються навколо тіла. Сучасна метаантропология в дизайні одягу – це переважно культурна екологія, орієнтована на регенерацію втрачених кодів формотворення.

Потрапляючи в поле екологічної моди як модусу антропоморфного простору культури, виникає й розгортається екологія одягу, що не знищує ступінь свободи тіла людини, а, навпаки, дарує свободу її біомеханічній системі.

Світогляд, що сформувався в культурі як екологічний рух, безперечно, заслуговує на увагу, адже в сучасному світі таке специфічне світосприйняття стає домінуючим філософським баченням тих трансформацій, які йдуть на зміну моді ХХ століття. Таким чином, сформувалося поле метадизайну та глобальної моди планети, що виникає в просторі метаекологічної проблематики. Екологія культури, природи й моди – реалії сьогодення.

У **другому підрозділі „Стильові виміри флеш-іміджу в дизайні одягу ХХ століття”** проаналізовані стильові ознаки моди.

Розглядається практичне означення простору, який пов’язаний з дизайном одягу. Якщо мода свідчить про існування предметних реалій речовинного світу, то дизайн одягу – це вже сам процес створення речей модного універсуму.

Проблема тілесних адекватностей є пошуком еквівалентних реалій формотворення одягу. Сучасні реалії моди вбачають одяг як тіло, як його презентацію, що відсторонює особистість на другий план.

Мода як модус закономірно охоплює різні ознаки модності. Наприклад, різні предмети одягу існували як маргінальне явище, могли демонструвати маскулітну чи феміністичну культуру. Мода може бути локалізованою, зосередженою в певному просторі її продукування в Будинку моди,

демонструючи як традиційні форми клішованої свідомості, так і діаметрально протилежні тенденції.

У третьому підрозділі „Флеш-імідж в контексті діяльності дизайнерів одягу провідних Домів моди Західної Європи” висвітлено творчість провідних дизайнерів одягу Європи.

Зміни в науковій, політичній, екологічній, економічній сферах на межі ХХ – ХХІ століть зумовили інтерес до питань людської тілесності. На це вплинула й техногенна цивілізація, що впродовж декількох століть суттєво змінила не лише природне середовище, а культуру та соціум. Провідні бренди, симулякри, рекламна та іміджева інсталяція модного простору стає природним середовищем людини, яка живе в просторі мас-медіа.

Флеш-імідж – це своєрідна презентація образу людини за допомогою її тілесних якостей, культурних та екзистенційних ознак, котрі формують і транслиують відповідний типаж особистості людини. Маючи комунікаційну природу, флеш-імідж презентує людину, формує уявлення про культурний ідеал тощо. Грамотно організований флеш-імідж робить особистість підготованою до певного способу життя у відповідності до того комплексу функцій, які необхідно реалізовувати людині, залученій до певної культурної практики.

Сучасна культура демонструє традиційні форми клішованої свідомості, яка є діаметрально полярною культурному здобутку, який існував раніше. Розглядаючи й аналізуючи трансформації універсуму моди, стає очевидним той факт, що формотворчі тенденції моди є надзвичайно простими. Серед них прослідковується як руйнування традиційних форм, так і інноваційна ескалація образних констеляцій: цитування, інтертекстуальність, орієнтація на амбівалентну реальність постмодерністської культури, що поєднують інтенції модності культури всесвітньої.

ВИСНОВКИ

1. Мода як антропологічний феномен потребує подальшого ґрунтовного вивчення в контексті світової культури. Утім, її полісистемний аспект висвітлено в роботах Ю.Легенького, Л.Ткаченко, О.Шандренко; антропологічний – у дослідженні Г.Куц. Дослідження Р.Барта, Ж.Бодріяра, Ж.Дельоза презентують аналіз постмодерністської культури в цілому.

2. Антропологічні виміри моди та дизайну одягу ХХ століття свідчать про глибинну єдність формотворчих та антропних спонук культуротворення універсуму моди. Мода та дизайн одягу корелюють у системному полі світової культури. Якщо мода переважно презентує соціокультурний аспект соціалізації людини, то дизайн – формотворчий. Для культури сьогодення велике значення має рекламний простір моди, брендинг, мас-медіа, візуальна культура в цілому.

3. Тілесні практики моди, починаючи з раннях цивілізацій, концентрували свою увагу на татуюванні, розфарбуванні тіла, стилістиці зачісок, косметиці. Згодом костюм став розумітися як „друге тіло” людини з активним пригніченням дисциплінарних практик.

4. Антропологічні, культурні, екзистенційні, естетичні, художні інтенції модних інновацій сучасності переважно презентуються „візуальним поворотом”. Якщо структуралістська та постструктуралістська поетика були зорієнтовані на вербальну складову вестиментарного коду, риторичку, то зараз мода спрямована на неоміфологію, на патерн, гештальт, мас-медіа та масову культуру в цілому за домінантою поп-смаку.

5. Специфіка становлення й розвитку дизайну як духовно-практичного феномена в інформаційно-культурному специфічному просторі, полягає в тому, що дизайн предметного, архітектурного середовища, реклами, одягу має особливості сучасної тоталогії мас-медійного комплексу, орієнтованої на генетичний алгоритм, фрактальну та дигітальну архітектуру, екологічну моду.

6. Соматичний аспект формотворення костюма в контексті парадигми тілесних практик моди полягає в їх орієнтації на код натуральності, екологічну настанову та здоровий спосіб життя, що підживлюється заняттям спортом, туризмом, розвитком релаксивних та рекреативних технологій.

7. Інформаційне поле масової культури в контексті розвинутої індустрії візуальних мас-медійних практик реклами презентують поняття „тілесні практики”, „тілесна схема”, „тілесний образ”, „флеш-імідж”, що активно використовуються в сучасній моді.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Дерман Л.М. Флеш-імідж в контексті діяльності дизайнерів одягу провідних Домів моди / Ліля Миколаївна Дерман // Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності, Альманах: збірник наукових праць. – К.: КНУЛ, 2010. – № 25. – С. 275-282.

2. Дерман Л.М. Культурні нормативи тілесності в моді / Ліля Миколаївна Дерман // Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць. – К.: Гілея, 2014. – Вип. 87 (№ 8). – С. 211-214.

3. Дерман Л.М. Комунікативна культура в моді / Ліля Миколаївна Дерман // Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць. – К.: Гілея, 2014. – Вип. 86 (№ 7). – С. 206-210.

4. Дерман Л.М. Соціокультурні комунікації в дизайні ХХ-ХХІ століть / Ліля Миколаївна Дерман // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: щоквартальний науковий журнал. – К.: Міленіум, 2014. – № 3. – С. 38-41.

5. Дерман Л.М. Філософський та соціокультурний аналіз проблем розвитку НТР в проектній діяльності дизайнерів одягу ХХ-ХХІ століття / Ліля Миколаївна Дерман // Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць. – К.: Гілея, 2014. – Вип. 92. – С. 210-214.

6. Дерман Л.М. Екологічний дизайн в контексті модних інновацій та діяльності дизайнерів одягу ХХ-ХХІ століття / Дерман Ліля Миколаївна // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті: збірка наукових праць. – Харків: ХДАДМ, 2010. – №1. – С. 263-267.

АНОТАЦІЇ

Дерман Л.М. Культурогенез тілесних практик моди: філософсько-антропологічний аналіз. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2015.

Дисертація є філософсько-культурологічним дослідженням феномену моди в просторі культури. У роботі розглядається феномен тілесності у філософському та соціокультурному аспектах. Зокрема, увага звертається на тілесні практики та їх репрезентацію в моді. Соціокультурна еволюція тілесних практик досліджується як інтегративний феномен, що поєднує синтетичні тенденції розвитку таких практик культури, як мода, дизайн, брендинг тощо.

Досліджується біомеханіка тіла людини як поняття екокультури та соціокультурних комунікацій. Розглянуто феномен екологічно безпечної моди в контексті модних інновацій дизайнерів одягу ХХ – ХХІ ст.

В роботі опрацьовуються філософсько-світоглядні проблеми новітніх технологій в контексті діяльності дизайнерів одягу ХХ-ХХІ століття. У дослідженні надається аналіз соціальним функціям моди та дизайну в просторі масової культури ХХ – ХХІ століття.

Дизайн одягу визначається як видовищний синтез, як єдність тілесних практик моди й культури. У дисертаційному дослідженні розглядається феномен моди в просторі комунікацій. Обґрунтовується його роль і вплив в кількох вимірах: соціологічному, антропологічному, культурно-історичному та комунікативному. Розглядається мода, яка трансформує жіночу та чоловічу тілесність в андрогінних, трансформативних ознаках флеш-іміджу.

Ключові слова: мода, дизайн, бренд, флеш-імідж, стиль, екокультура, тілесні практики, біомеханіка.

Дерман Л.Н. Культурогенез телесных практик моды: философско-антропологический анализ. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.04 – философская антропология, философия

культуры. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, 2015.

Диссертация является философско-культурологическим исследованием феномена дизайна в пространстве культуры. В работе рассматривается феномен телесности в современном социокультурном и философском аспектах. В частности, внимание обращается на телесные практики и их репрезентации в моде. Анализируются современные концепции понимания телесности, а также их трансформацию в контексте массовой культуры и дизайнерских практиках. Излагаются основные положения практик существования моды, которая интерпретируется в социокультурную реальность. Социокультурная эволюция телесных практик моды исследуется как интегративный феномен, включающий синтетические тенденции развития таких практик культуры, как мода, дизайн, брендинг и тому подобное.

В работе демонстрируется многогранность термина „мода“, его эволюция и специфика. Немало ученых в своих трудах обращаются к этому вопросу. Например, Э.Купер, Т.Рид, сосредотачивают внимание на том, что мода имитирует значимость человека. И.Кант своё отношение к моде выразил в работах: „О вкусе, отвечающем моде“, „Антропология с прагматической точки зрения“. Г.Гегель в „Философии духа“ отмечал положительное влияние моды. В конце 1970-80 годов, появились социологические и культурологические исследования, отмечавшие механизмы функционирования моды в современном обществе. В частности А.Гофман относит моду к одной из форм социальной регуляции и саморегуляции человеческого поведения.

Исследуется биомеханика тела человека в контексте экокультуры и социокультурных коммуникаций. Рассмотрен феномен экологически безопасной моды в контексте модных инноваций дизайнеров одежды XX-XXI вв. В работе осмысливаются философско-мировоззренческие проблемы современного этапа новейших технологий в контексте деятельности дизайнеров одежды XX-XXI века. В исследовании дается системный анализ социальных функций моды и дизайна в пространстве массовой культуры XX-XXI века. Имеет место разработка социальных функций моды в пространстве массовой культуры XX-XXI века. Рассмотрены взаимодействие моды, экологического дизайна с новейшими технологиями.

Дизайн определяется как зрелищный синтез, единство телесных практик моды и культуры. Феномен моды исследуется в пространстве коммуникаций, определяется его роль и влияние в нескольких измерениях: социологическом, антропологическом, культурно-историческом и коммуникативном. Рассматривается мода, трансформирующая женскую и мужскую телесность в андрогинные, трансформативные признаки. В диссертационной работе показано, каким образом современная мода меняет соотношение женского и мужского начала, традиционно принятого в обществе. Телесные практики в моде временами теряют чувство меры, стирая грани между образами „мужского“ и „женского“. Они существуют как диспозиция половых

признаков, как определенная транспозиция, как композиция за риторическими признаками, которую можно понять как единение, а *dispositio* и *transpositio* как противопоставление и переход. Так возникает поливалентность моды. Это современный миф, когда множественность, плюральность не является препятствием индивидуального, а говорит о том, что личностное начало, индивид отдельно существуют во множественном и безграничном пространстве массы по Х.Ортеге-и-Гассету. Важно отметить, что современная поливалентность телесного становится отделенной установкой практик в искусстве, определенной реальностью, которую создает художник-дизайнер. Этот вопрос поднимается в работах Ю.Легенького, О.Гомилко, О.Шандренко, которые описывают телесные практики в моде, флеш-имидж и др.

В исследовании также анализируется и описывается роль моды в современной культуре, с точки зрения обусловленности стремления отвечать заданным глобальной культурой стандартам потребления. Исследуется вопрос о том, как мода формирует определенные коды, в которых считаются ценности определенных культур.

Мода присуща искусству как умение играть, быть возвышенным, праздничным, захваченным тем, что образует вокруг себя среду сосуществующей красоты, которая является тем, что мы называем зрелищем. В широком смысле мода как модус, закономерность, закон охватывает различные признаки модности.

Derman L.M. The cultural genesis of bodily practices of fashion: philosophical and anthropological analysis. – Manuscript.

Dissertation for obtaining the candidate of philosophical sciences degree in specialty 09.00.04 – Philosophical Anthropology, philosophy of culture. – National Pedagogical University by M. P. Drahomanov's name. – Kyiv, 2015.

The dissertation is a philosophical and cultural studies the phenomenon in space design culture. This researche considers the phenomenon of physicality in contemporary socio-cultural and philosophical aspects. In particular, attention is drawn to the bodily practices and their representation in fashion. Sociocultural evolution bodily practices of fashion investigated as an integrative phenomenon, including synthetic trends of cultural practices such as fashion, design, branding and more. The study of the biomechanics of the human body demonstrates the context of ecological culture and socio-cultural communication. Environmentally safe fashion phenomenon in the context of fashion designers innovation XX-XXI centuries is – considered.

This researche demonstrates philosophical and ideological problems of the present stage of new technologies in the context of fashion designers XX-XXI century. The dsaaertation provides an analysis of the social function of fashion and design in the space of mass culture XX-XXI century.

Design is defined as the spectacular synthesis, the unity of bodily practices of fashion and cultural practices. The phenomenon of fashion in space communications. It's role

and influence in several dimensions: sociological, anthropological, cultural, historical and communicative are determined.

Fashion consider that transforms male and female physicality in androgynous, transformative features.

Key words: fashion, design, brand, flash image, style, ecological culture, aesthetics, phenomenon, culture, communication, bodily practices, biomechanics.

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова

100304289

Підписано до друку 27.04.2015 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Гарнітура Times.

Наклад 100 пр. Зам. № 185

Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9

Свідцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.

(044) 239-30-26.

